

Prameny & studie predstavujú odborné periodikum Národného zemědělského muzea v Prahe. To na svojich stránkach prostredníctvom jednotlivých čísel prináša čitateľom dvakrát ročne pestrú škálu informácií týkajúcich sa rôznych oblastí minulosti poľnohospodárstva a jeho vplyvu na život človeka i krajinu, ktorá ho obklopuje. Aký široký tematický záber toto periodikum má, dokumentuje už jeho v poradí 72. číslo. Redakčná rada v ňom sústredila príspevky venované okrem chovu rôznych druhov hospodárskych zvierat aj vplyvom dlhodobého chovu a pasenia na životné prostredie. Niektoré z publikovaných textov súčasne zazneli vo forme referátov na samostatnej vedeckej konferencii

usporiadanej v roku 2022 v Boskoviciach. Tu sa opäť potvrdilo, akú aj z historického hľadiska významnú tému predstavuje pastierstvo a celkovo chov hospodárskych zvierat. A to so všetkými pozitívnymi i negatívnymi dôsledkami, ktorými v konečnom dôsledku mení životné prostredie. Najzreteľnejším prejavom v tomto smere sa stalo odlesňovanie rozsiahlych území s cieľom získať kvalitné lúky a pasienky. Už v 18. storočí bol ale tento proces na väčšine území Rakúskeho cisárstva výraznejšie regulovaný, predovšetkým kvôli snahe i potrebe chrániť lesné porasty.

Zintenzívňovanie chovu domácich zvierat so sebou prinášalo aj množstvo ďalších súvisiacich aktivít, napríklad budovanie stabilnejších hospodárskych objektov, stajní, stodôl, výbehov a pod. I napriek tomu, že pod vplyvom ekonomických, sociálnych či demografických zmien dochádza aj v tejto oblasti k neustálym zmenám, mnohé objekty i dôsledky tejto hospodárskej činnosti, tak ako to naznačujú aj texty zaradené do tohto konkrétneho čísla časopisu, boli a snáď aj v budúcnosti zostanú súčasťou nášho kultúrneho dedičstva.

Časopis je rozdelený do dvoch základných častí. Prvá, označená ako *Odborné články*, obsahuje šesť textov rôzneho rozsahu, venovaných niektorým oblastiam starostlivosti o krajinu, chovu vybraných druhov hospodárskych zvierat a konzumácii produktov živočíšnej výroby. Väčšina týchto príspevkov by si nepochybne zaslúžila podrobnejšiu analýzu. Z nášho pohľadu sa ako o najzaujímavejších chceme zmieniť aspoň o troch z nich. Text Zdeňka Nováka nazvaný *Krajina pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v Kladrubech nad Labem* je venovaný nielen problematike samotného chovu ušľachtilých koní v novoveku. Tomu sa okrem viacerých významných šľachtických rodín, ako boli napríklad kniežatá z Lichtenštejna, venovali aj príslušníci vládnuceho habsburského rodu. Z hľadiska samotného kladrubskeho chovu, ktorý sa rozvíjal na panstve patriacom Českej kráľovskej komore, ide v podstate o svetový unikát. Celé stáročia budovaný rozsiahly areál statku totiž predstavuje príklad starostlivo premysleného a realizovaného krajinného celku, prispôbeného pre potreby chovu koní cvičených a využívaných výlučne na ťahanie kočov. Chov a výcvik týchto zvierat prebiehal a stále prebieha v úzkom súlade s prírodným prostredím. Vďaka tomu je kladrubskejší areál unikátnym prí-

kladom do krajiny zakomponovaného špecializovaného okrasného statku, a keďže je svojím prevedením jedinečný, oprávnene ho zaradili do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Zaujímavou problematikou sa vo svojom príspevku *Podíl salašnictví na utváření valašské krajiny* zaoberá Pavel Mašláň. Na základe procesov prebiehajúcich od 16. do 20. storočia priblížil nielen nový spôsob hospodárenia v menej úrodných vysoko položených oblastiach. Popísal tiež postupy, ktorými sa usilovali noví obyvatelia prichádzajúci do priestoru moravsko-slovenského pohraničného pásma zabezpečiť stádam oviec a kôz dostatok pastvín. Spravidla to bolo na úkor lesných porastov. V logicky podanom a informačne bohatom texte autor priblížil v historickom priereze spôsoby hospodárenia napríklad v 18. storočí, keď tamojšie pastierstvo dosiahol svoj vrchol. V nasledujúcom období však už tento spôsob hospodárenia postupne strácal na význame. Chov oviec upadal a naopak zvyšoval sa záujem o drevo, resp. stúpala stav dobytky v úrodnejších oblastiach. Časť pasienkov nachádzajúcich sa vo vyšších polohách preto opäť zalesnili, prípadne ich pokryli náletové dreviny. Snaha zastaviť pokles stavov oviec a zachovať tak aspoň čiastočne aj osobitý ráz krajiny ale v priebehu 20. storočia nebola úspešná. V každom prípade niekoľko sto rokov prebiehajúci salašnícky spôsob výroby výrazne ovplyvnil v regióne Valaška nielen druhové zloženie tamojších rastlín, ale tiež hydrologické pomery, kvalitu a zloženie lesných porastov či celkový ráz krajiny.

Aj ďalší z publikovaných textov *Kulinární dědictví Čech, Moravy a Slezska se zaměřením na zpracování produktů živočišné výroby* má do istej miery špecifický ráz. Jeho autorka Jitka Sobotková, sa i napriek širšie koncipovanému názvu, venovala problematike spracovania hydínového, najmä kuracieho mäsa. Po úvodnom krátkom historickom exkurze do historickej kuchyne a kuchárskych kníh sa sústreďuje na spracovanie hydínového mäsa. Najprv vo všeobecnosti, následne už konkrétnejšie, keď na jednotlivých druhoch jedál (paštéty, pečené mäso) prezentuje dobové zvyklosti z 19. i začiatku 20. storočia, ako súčasť širšej kulinárskej kultúry.

Druhý blok zaradený do časopisu pod názvom *Materiálové štúdie* tvoria iba dva texty. O tom, ako ovce pomáhali pretvárať spoločnosť a naopak človek pretváral tento jeden z prvých druhov domácich zvierat, informuje Michal Milerski v štúdiu *O ovčích (zejména valašských), lidech (například o J. G. Mendelovi) a jejich společné cestě dějinami*. Skutočnosť, že ovce, vychádzajúc z ich pôvodného predka ázijského muflóna (*Ovis orientalis*), boli zdomácnené už pred 10 – 11 tisíc rokmi, viedla k tomu, že dnes ich poznáme viac ako tisíc plemien. Aj keď ich ľudia spočiatku chovali na mäso, už približne päť až šesť tisíc rokov využívame aj ďalšie produkty oviec, predovšetkým mlieko a vlnu. Po krátkom historickom exkurze o význame oviec pre ľudí prešiel autor k podstate svojho príspevku – šľachteniu oviec s cieľom dosiahnuť čo najväčší výnos z tohto druhu hospodárskych zvierat.

Veľmi významnú úlohu v tomto smere zohral G. J. Mendel, ktorý sa popri svojej vysokej cirkevnej funkcii stal aj akýmsi „otcom genetiky“, pričom sformuloval základné zákony dedičnosti. Šľachtenie oviec malo značný význam aj pre salašnícky spôsob hospodárenia v oblasti Karpát, pričom sa autor pokúsil postupne charakterizovať rôzne druhy valašských oviec chovaných v Rumunsku, na Ukrajine či Slovensku.

Číslo 72 časopisu *Prameny & studie* je vo viacerých smeroch zaujímavou ukážkou toho, aké pestré a zaujímavé, svojím spôsobom aj inšpirujúce, môžu byť dejiny poľnohospodárstva. Zostáva len veriť, že časopis aj v nasledujúcich rokoch bude ďalej napredovať v tejto línii a prinesie mnoho nového do síce dlhodobo skúmanej, no ani zďaleka nie úplne preskúmanej problematiky vzniku a vývoja poľnohospodárstva.

Patrik Derfiňák